

УДК 377.1:7

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ДО ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

О. Стечкєвич, І. Козловська

У статті обґрунтовано використання інтегративного підходу як ефективного засобу підготовки учнів ПТНЗ художнього профілю до естетичної діяльності. Висвітлено питання оптимального поєднання предметного та інтегративного навчання за умов професійного спрямування змісту дисциплін в умовах потрійної інтеграції (наука-виробництво-мистецтво). Виявлено особливості інтеграції змісту загально художніх дисциплін та професійного циклу. Обґрунтовані концептуальні засади інтегративного підходу в підготовці до естетичної діяльності майбутніх фахівців народних художніх промислів.

Ключові слова: інтегративний підхід, ПТНЗ художнього профілю, естетична діяльність, концептуальні засади, майбутні фахівці народних художніх промислів

INTEGRATIVE APPROACH IN PREPARATIONS OF FUTURE SPECIALISTS CRAFTS TO AESTHETIC ACTIVITY

O. Stechkevych, I. Kozlovska

Summary. *In the article the integrative approach as an effective means of training students of vocational schools of artistic profile to aesthetic activity. The questions optimal combination of subject and study conditions integrative professional direction in terms of content subjects integration (science-production-art). The features of content integration and professional disciplines cycle, the conceptual principles of integrative approach in preparations for future professionals of aesthetic folk crafts are grounded.*

Keywords: *integrative approach, artistic profile, aesthetic activity, conceptual principles, future professionals of national art crafts*

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства необхідне формування фахівця, який здатний не лише творчо використовувати інформацію, але й самостійно здобувати та застосовувати її на практиці, ставити завдання та знаходити шляхи їх вирішення. Творчий характер мислення виявляється у здатності переносу отриманих знань у нові ситуації, бачення аналогії у віддалених явищах, готовності віднайти необхідну інформацію. Тому формування кваліфікованого фахівця вимагає забезпечити його багатокomпонентною системою інтегрованих різнопредметних знань.

Естетичну діяльність можна розглядати як систему видів діяльності, специфіка яких визначається співвідношенням цілей перетворення і характером того об'єкта дійсності, на який це перетворення спрямоване. Вона трактується як будь-яка суспільна діяльність у її загальнолюдському вимірі, пов'язана з перетворенням дійсності за законами краси, внаслідок чого розвиваються якості і здібності особистості, що мають загальнокультурне значення. Тому естетична діяльність “пов'язана з творчою діяльністю людини: творча діяльність робить акцент на перетворювальному характері дії, естетичний намір вносить якісний смисл, “надію ” цього перетворення ” [4, с.132]. Своє найвище втілення естетична діяльність отримує в художній діяльності, де закріплюються вищі досягнення і тенденції естетичної діяльності.

Народні художні промисли України розвиваються на основі поєднання кращих традицій народної творчості з сучасними здобутками декоративно-ужиткового мистецтва, збагачуються новими видами, формами, сюжетами, беруть активну участь у задоволенні матеріальних, духовних і естетичних запитів суспільства. Визначальними рисами художніх ремесел і промислів на всіх етапах їхнього розвитку були: “колективний характер творчості при дедалі зростаючій ролі в ній талановитого майстра-творця, відображення світогляду, естетичних уподобань певної спільноти, дотриманні традицій при вибіркового, колективно апробованому введенні інновацій, рукотворність як основа технології творчості [2]. Життєдайними для народних художніх промислів були процеси, пов'язані з національно-культурним відродженням, піднесенням самосвідомості народу, зростанням його духовності.

В останні десятиріччя, особливо в період існування України як незалежної держави, посилюлися педагогічні дослідження щодо удосконалення підготовки фахівців художнього профілю, зокрема у професійно-технічних навчальних закладах, які є важливою ланкою освіти і професійної підготовки фахівців. Розвиток мистецької освіти досліджувався О. Рудницькою, Л. Масол, Л. Любарською, В. Блудовою. Проблемам художнього розвитку та освіти присвячені дослідження Г. Балла, В. Радкевич, Т. Хоменко, Т. Філатєвої, О. Аніщенко, О. Отич, М. Соколової, С. Соколової, Б. Юсова та ін. Водночас, проблема підготовки до естетичного аспекту діяльності учнів ПТНЗ художнього профілю є малодослідженою, оскільки у процесі професійно-практичної підготовки акцентується більше прикладний, виробничий аспект проблеми. Це і зумовило вибір тематики пропонованої статті.

Метою статті є обґрунтування інтегративного підходу як ефективного засобу підготовки учнів ПТНЗ художнього профілю до естетичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Потреба ринку праці й послуг у кваліфікованих фахівцях, здатних “створювати високохудожні вироби, фахівцях, що мають ґрунтовні професійні й загальнонаукові знання, вміння й навички самостійного проектування, планування, виконання й контролювання робіт актуалізували перегляд підходів до професійної підготовки робітників у закладах професійно-художньої освіти ” [3, 74]. На професійну підготовку робітників з ремісничо-художніх професій необхідно передбачити більшу тривалість навчання, ніж у сучасних закладах професійно-художньої освіти, оскільки ці професії належать до складних: основу діяльності фахівців народних промислів складають уміння спроектувати виріб, розробити технологію його виготовлення, розрахувати економічний ефект, організувати виробництво, провести власне процес виготовлення.

Про важливість розвитку здатності особистості до художнього сприйняття зазначала О. П. Рудницька. Вона підкреслювала, що художнє сприйняття “відбувається водночас у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення та є комплексною психічною діяльністю, що має виняткове значення для формування розумово-почуттєвої активності людини ” [5, с.182]. Лише особистість, яка володіє культурою художнього сприйняття, зокрема, інтересом до мистецтва, вибіркоким ставленням до художніх творів, художньо-естетичною ерудицією, емоційністю реагування на мистецтво, адекватністю розуміння художньої інформації, здатністю до творчої інтерпретації образного змісту творів, впливом отриманих художніх вражень на саморозвиток особистості, здатна до художньо-творчої реалізації та духовного самовдосконалення.

Провідним напрямом сучасної художньої освіти залишається її модернізація, що передбачає подальшу розробку методологічних засад, створення нової моделі цілісного художньо-освітнього простору, пошук інноваційних технологій формування художньої культури особистості [6, с.184]. Процес синтезу функцій та методів художньої освіти повинен ґрунтуватися на засадах гуманістичного підходу, що передбачає застосування в процесі навчання творів, зміст яких сповнено гуманістичного смислу, в яких людське життя трактується як найвища цінність, де естетично інтерпретується людське в людині; стимулювання

критично-оцінного ставлення до мистецтва, вільне його виявлення; максимальну активізацію, розвиток творчих можливостей; створення позитивного емоційного забарвлення процесу навчання; повага до особистості тощо.

Категорія "естетична діяльність" поєднує *художньо-естетичну освіту*, хоча не завжди набуття знань пов'язано з естетичною діяльністю, та *естетичне виховання*, хоча не завжди процес естетичного виховання може бути процесом естетичної діяльності. Естетична діяльність відкриває інший, цілісний спосіб бачення, відчуття та розуміння культури [2]. Зміст та призначення естетичної діяльності в інтегративному виховному середовищі середнього загальноосвітнього закладу визначаються такими характеристиками: гармонізацією внутрішнього світу учнів, міжособистісних відносин; розширенням естетичного кругозору, формуванням естетичного смаку і потреби у самоосвіті; залученням учнів до національної творчості на основі оптимального поєднання освітньої, розвивальної та трудової діяльності; розвитком творчих здібностей учнів шляхом включення їх у різні види естетичної діяльності.

Як результат, у процесі естетичної діяльності формуються такі якості особистості: володіння розвиненим естетичним смаком; участь у творчій, перетворювальній діяльності; прагнення до життєтворчості; постійне поповнення, розширення і вдосконалення своїх інтелектуальних знань, практичних умінь, навичок, соціальних дій; уміння у звичайному побачити незвичайне; бажання розвинути інтуїцію та вміння вдосконалювати свої здібності. Ще одним різновидом естетичної діяльності є художня творчість. Вона буває професійною й аматорською, але в кожному разі спрямовується на естетичну самореалізацію особистості. Створення творів мистецтва є вищою формою естетичної діяльності. Однак, прекрасними можуть бути не лише результати праці, але й сам процес.

Інтегративні процеси в мистецтві об'єктивно сформовані соціально-історичним розвитком художньої культури, і виражаються у взаємопроникненні елементів різних художніх систем, принципів формоутворення, композиційності, засобів виразності, у побудові самостійних синтетичних видів мистецтв, художньої діяльності (тобто функціонують на різних рівнях художнього синтезу). Специфіка інтегративного художнього мислення не зменшує пізнавального потенціалу утворених ним метафор. Завдяки своїм якостям метафора є мікромоделлю особистісного художнього світовідчуття. Виконуючи в процесі чуттєвого пізнання моделюючу функцію, вона володіє значним евристичним потенціалом. Педагогічно скерована динаміка особистісної художньої свідомості у формі розвитку індивідуального інтегративного сприйняття різновидів мистецтва забезпечить вирішення питань: засвоєння змісту художніх творів через суть і глибину речей - того, що складає художньо-гуманістичний світогляд; осягнення мистецтва на рівні високорозвиненої інтегративної системи відкритого типу, куди входять дієві структури психологічного, особистісного, чуттєвого характеру.

В умовах професійної освіти, де вся увага спрямована на оволодіння учнями конкретною професією і навчальний процес підпорядкований формуванню фахівця, особливе місце займають предмети, які не містять фактичного навчального матеріалу, пов'язаного з професійними знаннями чи вміннями. Тому доцільною у ряді випадків є інтеграція непрофільних предметів двома шляхами. По-перше, це включення певних відомостей з фундаментальних і прикладних наук у канву гуманітарних предметів з метою формування в учнів цілісного уявлення про природу, людину та суспільство. Наприклад, це ширші (ніж у загальноосвітній школі) відомості про митців, про історію мистецтва в контексті загальної історії людства та історії України. По-друге, це розробки інтегрованих курсів, які б забезпечували формування повноцінної особистості випускника, і займали мінімум навчального часу.

Цінність народного мистецтва у професійній підготовці майбутніх майстрів художніх промислів полягає у тому, що воно "збагачує їхній світогляд, відображає модель світу, в якій зберігаються й розвиваються відповідні композиційні та структурні побудови мотивів, сюжетів, форм" [8, с.6]. Народне мистецтво – багатогранне художнє явище, а тому практичне навчання фахівців з професій художнього профілю поряд із загальнодидактичними має ґрунтуватися на спеціальних принципах навчання, які глибоко інтегровані за змістом і розкривають сутність народного мистецтва, зокрема на принципах: традиційності; наступності та наслідування в засвоєнні художнього досвіду; регіональності; єдності колективної та індивідуальної творчості; поєднання функціонального та декоративного у народному мистецтві; єдності змісту й форм виробів народного мистецтва тощо.

Складні відносини між мистецтвом і наукою, пошук їх взаємозв'язків і відмінностей тривають досі, хоча ідуть коренями у століття. Наукове поняття та художній образ втілюють практично усі поривання людини. Інша вічна проблема – наука і практика, наука і виробництво. Тут доцільно розрізняти ремісництво у найвищому і примітивному розумінні його сутності.

Проблема підготовки фахівців художнього профілю формує фактично потрійний вузол інтеграції – наука-виробництво-мистецтво. Історія людства залишає як матеріальні, так і духовні сліди. І важко сказати, що є більш тривким: збережений з первісних часів глечик чи легенда, початки якої губляться в глибині віків. Історію творять люди та природа у тісній взаємодії, тому основне поняття історії – розвиток – вбирає

у себе найрізноманітніші елементи, фактори, прояви. У цьому понятті органічно поєднується розвиток суспільства в цілому, розвиток науки, техніки, культури, мислення. Відобразити цю єдність у навчальному процесі, показати учням світ як складну систему найрізноманітніших взаємодій між найвіддаленішими (на перший погляд) об'єктами та процесами одне з найважливіших завдань школи у всі часи. Бо саме такий підхід дає можливість учням повноцінно вступити у доросле життя, яке власне є безперервним ланцюгом взаємодій, наповнене складними різноманітними знаннями, де суто предметні, ізольовані знання є важливими, але далеко не достатніми для орієнтації та можливості зайняти своє місце у житті.

Проблема оптимального поєднання предметного та інтегративного навчання у професійно-технічних навчальних закладах пов'язана з виявленням ефективних шляхів формування засобами різнопредметних знань двох важливих сторін особистості: її загального розвитку та професійного рівня. При цьому конкретизується мета інтегративного навчання, його організаційна структура, зміст, структура навчально-виховного процесу, місце в сучасній дидактичній системі, а також його дидактичне забезпечення (підручники, посібники тощо). Формується система загальноосвітніх, загально технічних і спеціальних знань, тобто базовий компонент професійних знань, необхідних для їх розвитку. Інтеграція методів, прийомів та форм навчання забезпечує процесуальний аспект інтегративного підходу в професійно-технічній школі.

В умовах професійно-технічної школи поняття професійної спрямованості навчання охоплює проблему органічного поєднання загальноосвітньої та професійно-технічної підготовки учнів. Одним із найважливіших аспектів зв'язку знань є профілювання: зв'язок знань із основ наук і професійних знань, проте загальноосвітні знання не повинні поглинатися професійними та знижувати свій рівень. Навчальний матеріал необхідно синхронізувати з метою виконання вимог наступності, професійної спрямованості навчання та реалізації принципу випередження.

Загалом, для інтеграції загальноосвітніх та професійних знань у фаховій підготовці майбутніх фахівців художнього профілю наявні такі особливості: варіативність змісту загально художніх дисциплін не лише за профілем навчального закладу, а й за ступенем складності навчального матеріалу та рівнем інтеграції різнопредметних знань; допустимість перестановок у послідовності вивчення окремих тем і розділів загальноосвітніх курсів, які не порушують логіки їх викладу, але є доцільними в освоєнні професійно значущого навчального матеріалу для спеціальних дисциплін; забезпечення профілювання вивчення загальноосвітніх курсів та професійної спрямованості їх змісту залежно від специфіки майбутньої професії; узагальнення, повторення та систематизація загальноосвітніх знань, зважаючи на специфіку професії; спрямування на поетапну координацію та взаємодію всіх навчальних дисциплін у межах профілю навчального закладу; побудова загальноосвітніх курсів на інтегративній основі з дотриманням принципу випередження вивчення загальноосвітніх знань перед спеціальними та передбачення різнорівневої інтеграції за умови ґрунтовного наукового аналізу доцільності кожного з цих варіантів; наявність варіативних загальноосвітніх дисциплін для різних груп професій; наступність і перспективність розвитку змісту структури, організаційних форм, методів і засобів навчання; застосування в практиці викладання альтернативних варіантів способів навчання і навчально-методичного забезпечення навчання, що орієнтовані на ефективне досягнення кінцевих результатів навчання.

На основі викладеного вище, нами виділено концептуальні засади інтегративного підходу в підготовці до естетичної діяльності майбутніх фахівців народних художніх промислів: інтеграція виробничої та естетичної функцій у професійній підготовці як цілепокладальний чинник у професійній підготовці майбутнього фахівця художнього профілю; використання когнітивного потенціалу змісту навчання на засадах інтеграції; використання виховних можливостей змісту усіх навчальних дисциплін; виявлення чинників і формування позитивної мотивації засобами інтеграції; конкретизація загальних положень формування засад професійно-естетичної діяльності учнів на прикладах конкретних спеціальностей; неперервність формування професійно-естетичних смаків учнів; використання можливостей інформатизації навчального процесу; поєднання можливостей навчальної та позанавчальної діяльності учнів; реалізація принципу екологізації у формуванні засад професійно-естетичної діяльності майбутніх фахівців; формування відповідного освітнього середовища.

Висновки. Таким чином, використання інтегративного підходу є ефективним засобом підготовки учнів ПТНЗ художнього профілю до естетичної діяльності. Для його повноцінної реалізації необхідно оптимальне поєднання предметного та інтегративного навчання за умов професійного спрямування змісту дисциплін в умовах потрібної інтеграції у сфері науки, виробництва та мистецтва. Виявлені особливості інтеграції змісту загально художніх дисциплін та професійного циклу стали основою для обґрунтування концептуальних засад інтегративного підходу в підготовці до естетичної діяльності майбутніх фахівців народних художніх промислів. До подальших напрямів дослідження відносимо вивчення можливостей застосування інтегративного підходу у професійній підготовці фахівців конкретних спеціальностей художнього профілю.

Література

1. Історія українського мистецтва: У 5 т. / Голов. ред. Г. Скрипник, ред. Т. Рубан. – К.: НАНУ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2006. – Т. 4. – 578 с.
2. Кузнецова О. В. Характеристики процесу естетичної діяльності в інтегративному виховному середовищі середнього загальноосвітнього закладу / О. В. Кузнецова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011 – №1. – С.67-74.
3. Макарчук С.А. Етнографія України / С.А. Макарчук // Навчальний посібник. – Львів: Світ, 2004. – 326 с.
4. Петрушенко В. Л. Етика та естетика : навч. посіб. / В. Л. Петрушенко, В. П. Савельєв, І. М. Сурмай та ін. ; за ред. В. Л. Петрушенко. – Львів : Новий Світ-2000, 2011. – 308 с.
5. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К : ІЗМН, 1998. – 248 с.
6. Русакова Л. І. Синтез функцій і методів -освіти в українській, сучасній художній педагогіці і його вплив на ефективність сприйняття і учіння / Л. І. Русакова // Молодий вчений – 2014. – № 12 (15). – С. 182-185.
7. Смирнова А. В. Дидактические основы отбора и структурирования содержания профессионального образования по профессиям художественно-ремесленного профиля: дис...канд. пед. наук: 13.00.08 / А. В. Смирнова. – Екатеринбург, 2001. – 191 с.
8. Соколова М. С. Художественная роспись по дереву: Технология художественных промыслов: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. С. Соколова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 304 с
9. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (образотворче мистецтво)» / О. В. Соколова. – К., 2004. – 20 с.